

Bakens aan het Water

DROOG WATER

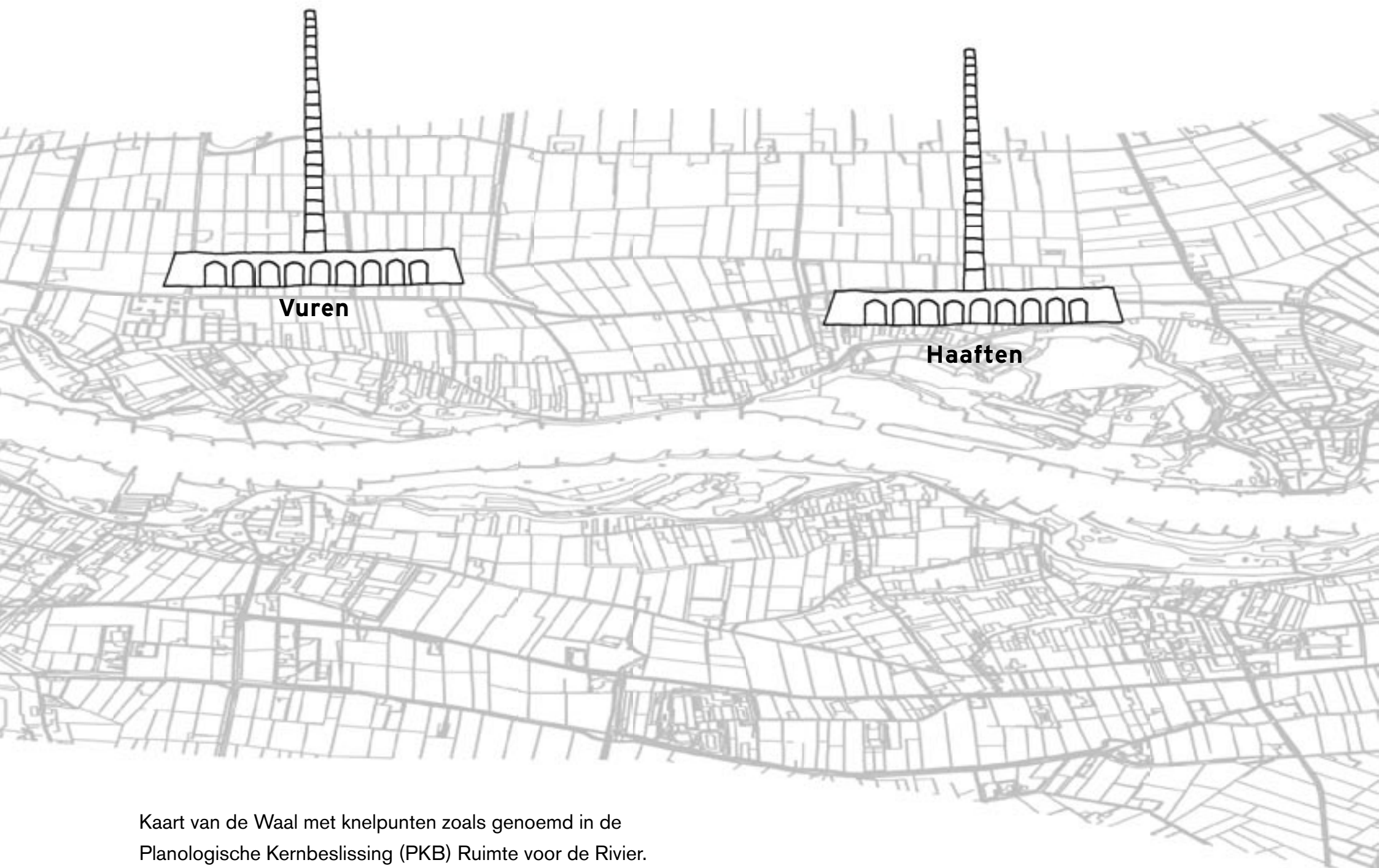
Bakens aan het Water

WATER (NL)

Herinnering

“Het rivierenlandschap is het landschap van mijn jeugd. In de zomer liep ik samen met mijn vader door de uiterwaarden tussen de koeien, tegen de rivierstroom op. In het water lieten we ons met de stroom meedrijven en dan met veel kracht de krib in en zorgen dat je niet in een draaikolk terecht kwam. In de winter kon je schaatsen op de bevroren, ondergelopen uiterwaarden - soms zelfs met koek en zopie.”

Kaart van de Waal met knelpunten zoals genoemd in de Planologische Kernbeslissing (PKB) Ruimte voor de Rivier. Veel steenfabrieken vormen obstakels in de doorstroming van het water.

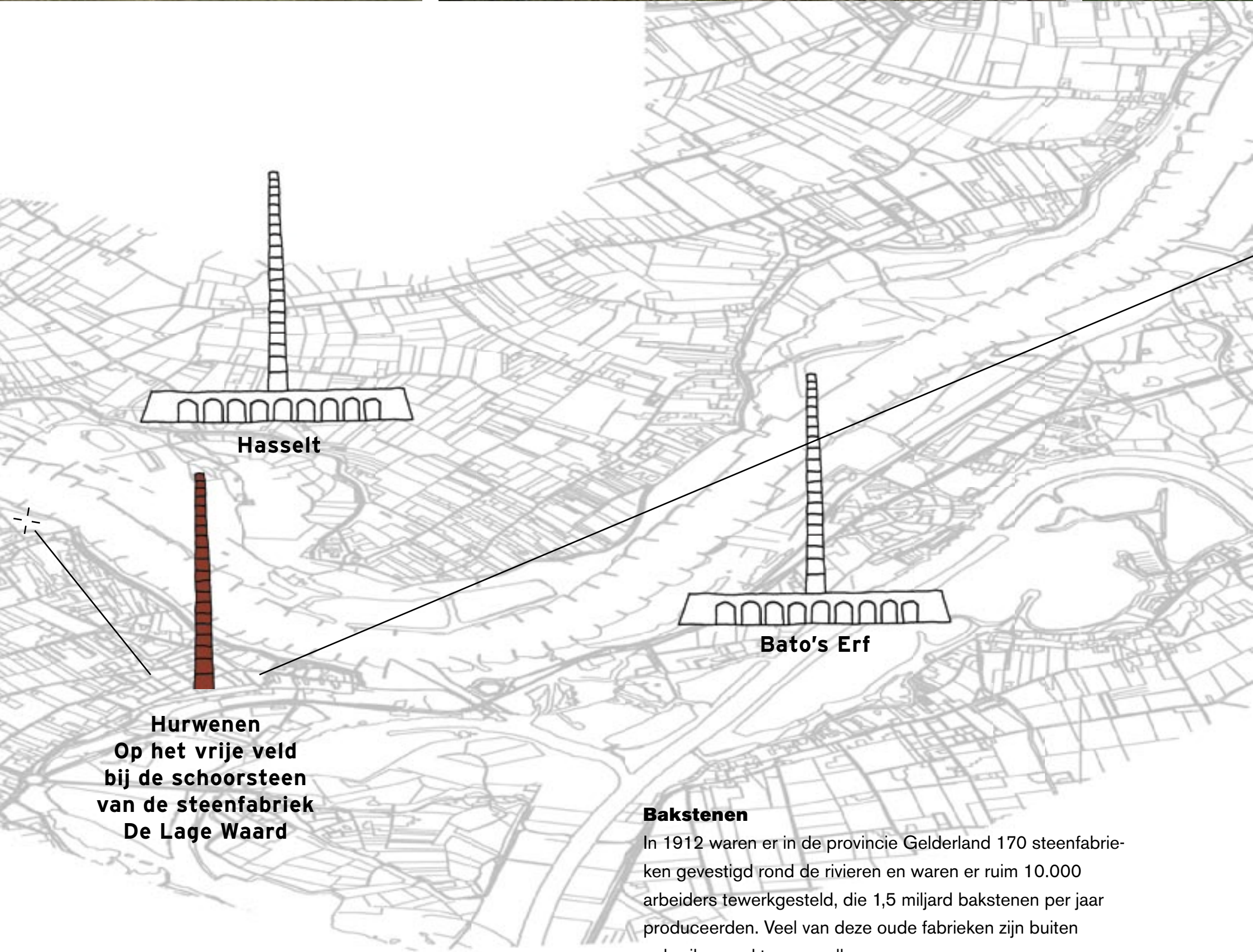
Een baken aan de Waal

Het baken komt aan de Waal, een veel drukker rivier dan de Lek, met dorpen en steden direct aan de oevers. De Waal is een echte werkrivier met bedrijven, kassen en boomgaarden achter de winterdijk. Grote schepen varen voortdurend heen en weer. Inspirerend beeld vormen de vele forten, heerlijkheden en industriële objecten aan de rivier. Enigszins vervallen, voornamelijk gemetselde gebouwen, roepen een gevoel van heimwee op naar een vervlogen verleden. Opvallend zijn de hoge schoorstenen van de steenfabrieken, die nu de bakens aan het water zijn.

Opijnen

Zaltbommel

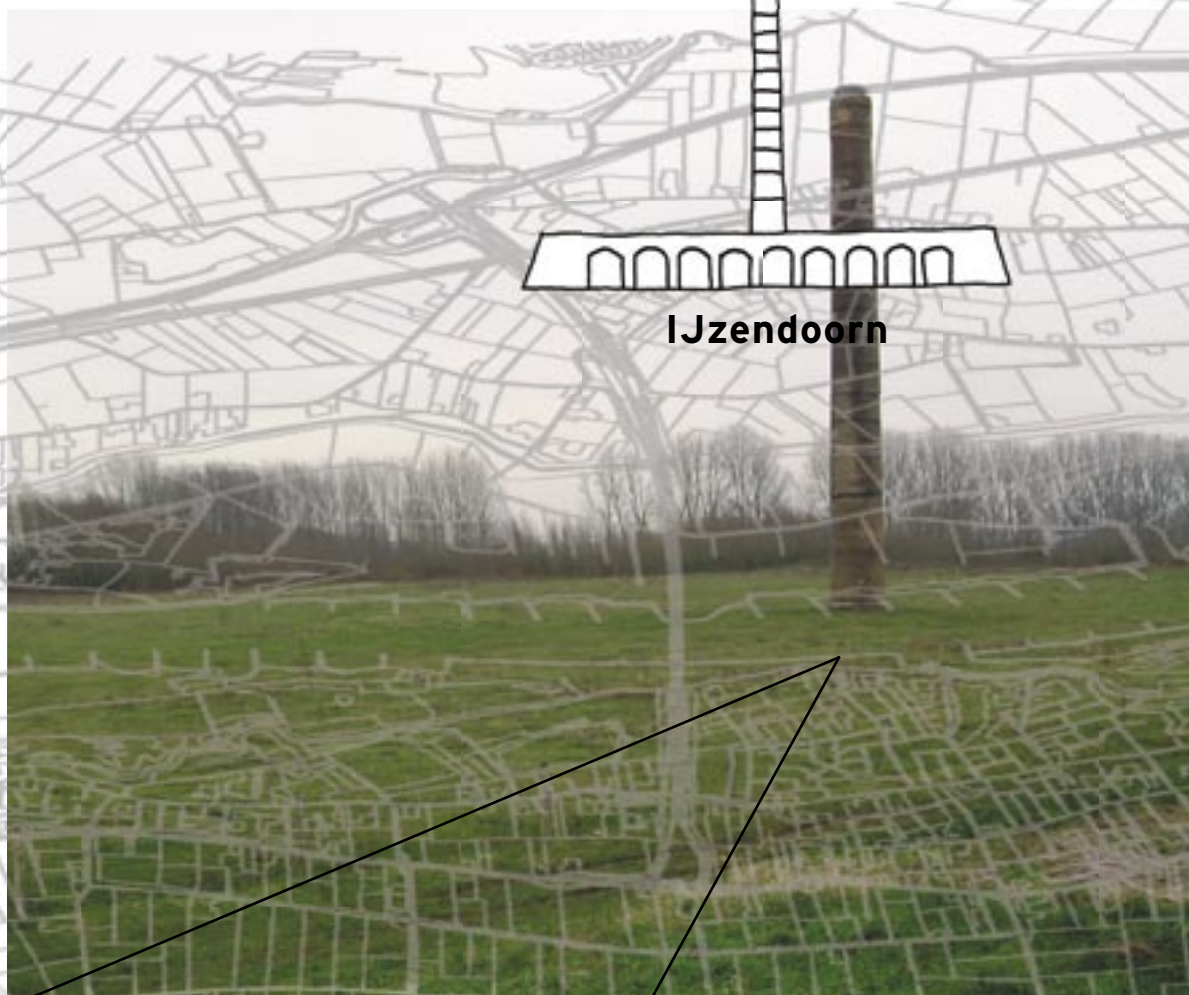
Hasselt

Bato's Erf

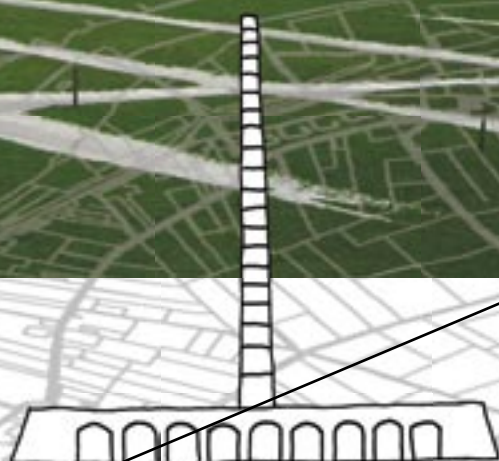
Hurwenen
Op het vrije veld
bij de schoorsteen
van de steenfabriek
De Lage Waard

Bakstenen

In 1912 waren er in de provincie Gelderland 170 steenfabrieken gevestigd rond de rivieren en waren er ruim 10.000 arbeiders tewerkgesteld, die 1,5 miljard bakstenen per jaar produceerden. Veel van deze oude fabrieken zijn buiten gebruik geraakt en vervallen.

IJzendoorn

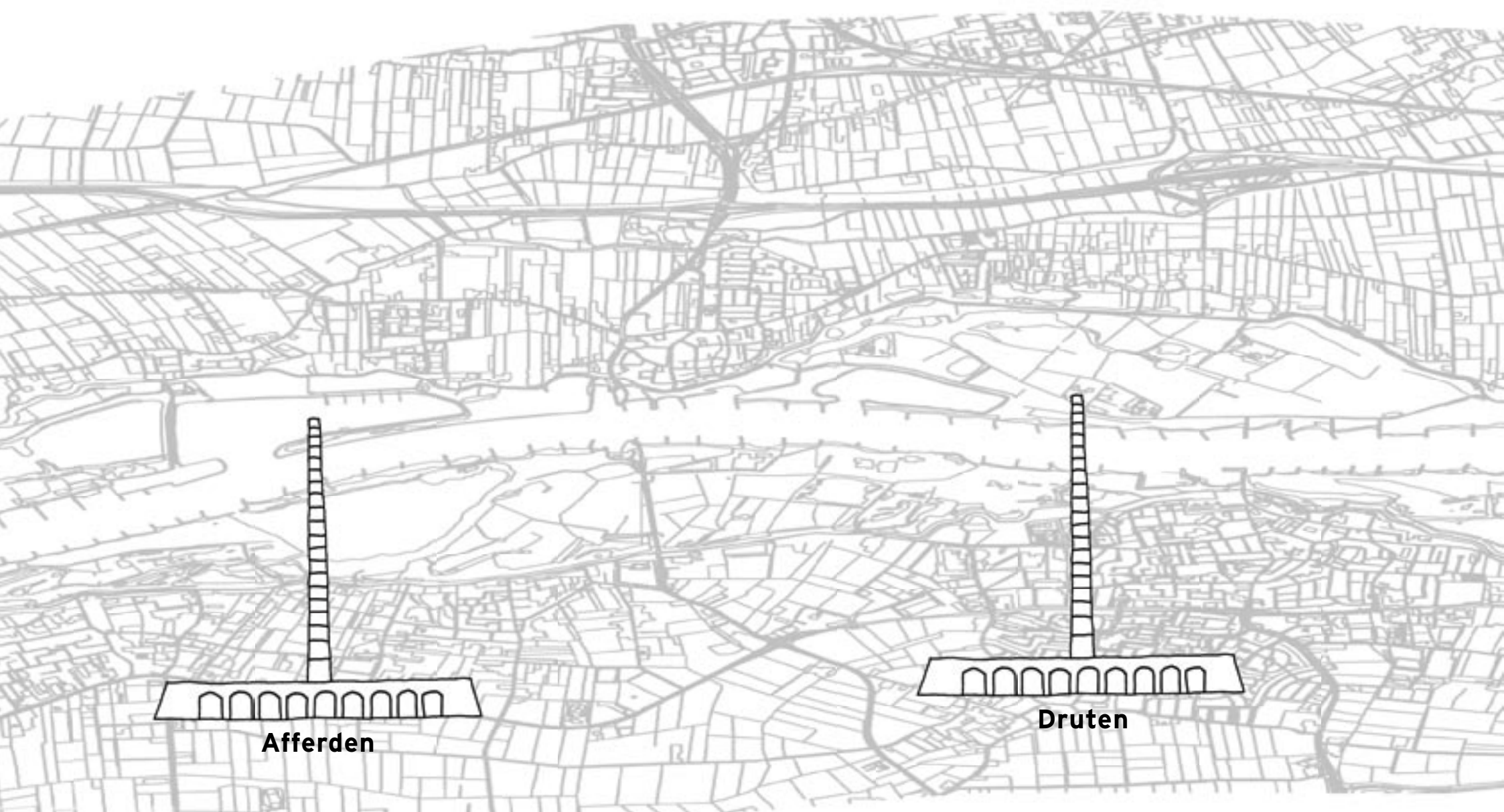
Wamel

Context

In de Planologische Kernbeslissing *Ruimte voor de rivier*, wordt gezocht naar mogelijkheden om water meer ruimte te geven, om dijkdoorbraken te voorkomen. Hierbij blijken veel van de oude steenfabrieken 'hydraulische knelpunten' te vormen, bouwwerken in het winterbed van de rivier, die de doorstroming van het water verminderen met als gevolg hogere waterstanden. De hydraulische knelpunten vertegenwoordigen vaak een grote cultuurhistorische waarde, horen onlosmakelijk bij het winterbed van een rivier en zijn heel bepalend voor de karakteristiek en herkenbaarheid van bepaalde riviertrajecten. Met het verwijderen van deze obstakels kunnen oriëntatie, maat en schaal van het winterbed bij laag en hoog water afnemen. Door deze fysieke verandering kan de landschappelijke beleving van het rivierengebied een verandering ondergaan.

Locatie

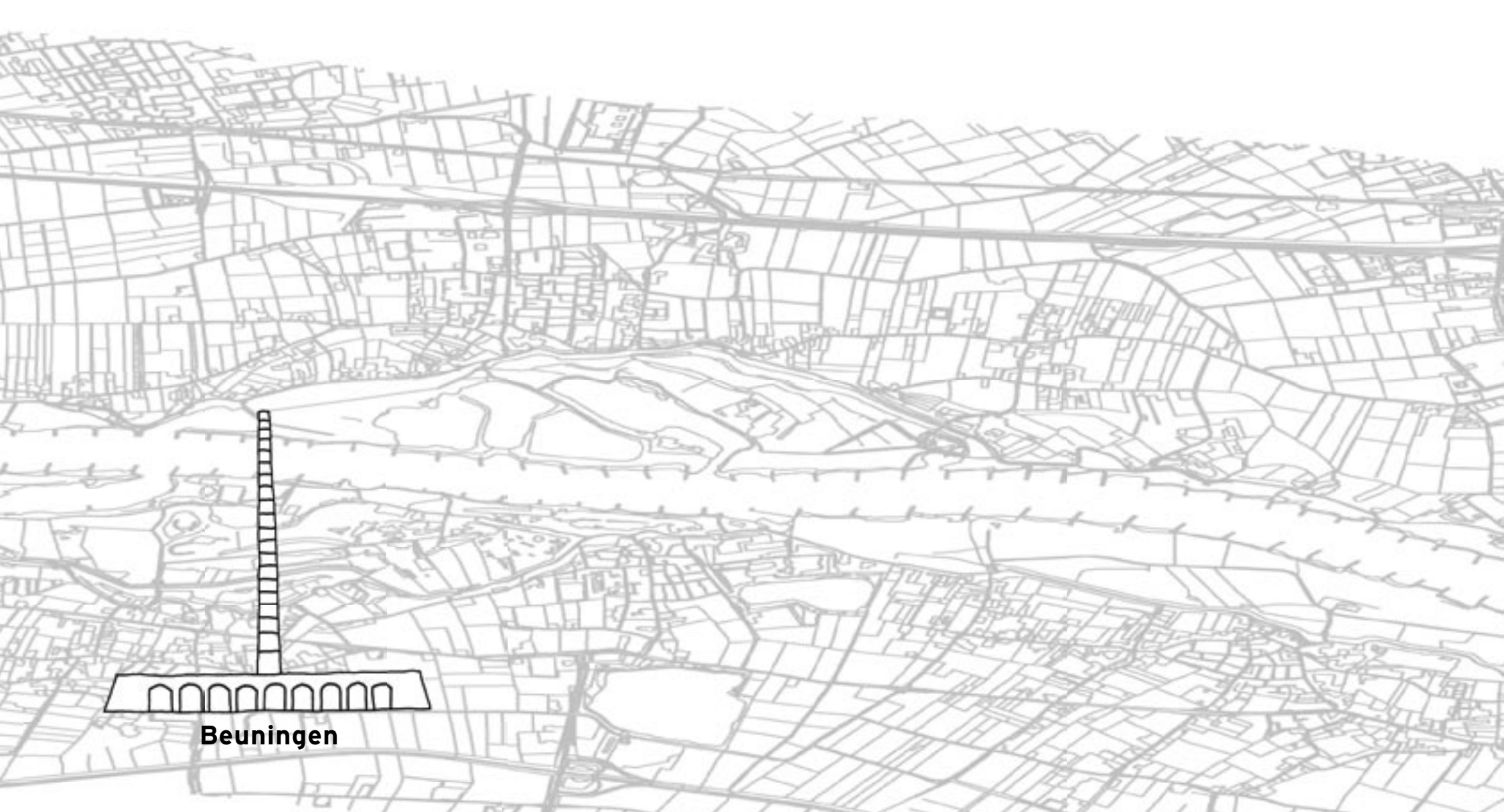
De voormalige steenfabriek De Lage Waard bij Hurwenen in de gemeente Maasdriel, is zo'n cultuurhistorisch knelpunt in de Waal. De rivier maakt er een flinke bocht en is er op haar smalst. De fabriek is in 2002 afgebroken om ruimte te maken voor de rivier, zoals te lezen valt op de daar geplaatste plaque. De schoorsteen is gespaard gebleven en valt onder monumentenzorg. Op de schoorsteen is een ooievaarsnest geplaatst. De plaatselijke bevolking is zeer betrokken bij dit stukje uiterwaard en heeft weten te voorkomen dat er industriële activiteiten ontwikkeld zouden worden. Het terrein grenst direct aan het natuureservaat 'de Hurwenensche Kil'. Vanaf de iets hoger gelegen winterdijk, met autoweg en fietspad, is er een vrij zicht op het lege terrein met de Waal op de achtergrond. Achter de dijk beginnen de boomgaarden met fruitteelt van de Betuwe.

Acequiaspoor

Het ontwerp voor het baken komt voort uit twee gedachten-sporen. Enerzijds de ontwikkeling van vrije vormen – de ‘acequias’ – die zijn ontstaan na een wandeltocht langs de irrigatiekanalen van Spanje. Anderzijds de fascinatie voor de gecompliceerde problematiek rond de rivieren. Een eeuwenoud Zuid-Europees systeem van sluisjes en keerlussen om water te sturen, naast een karakteristiek Nederlands rivieren-landschap dat op korte termijn grote veranderingen zal ondergaan. Twee ogenschijnlijk heel verschillende situaties die bij nader inzien over hetzelfde gaan. De waterproblema-

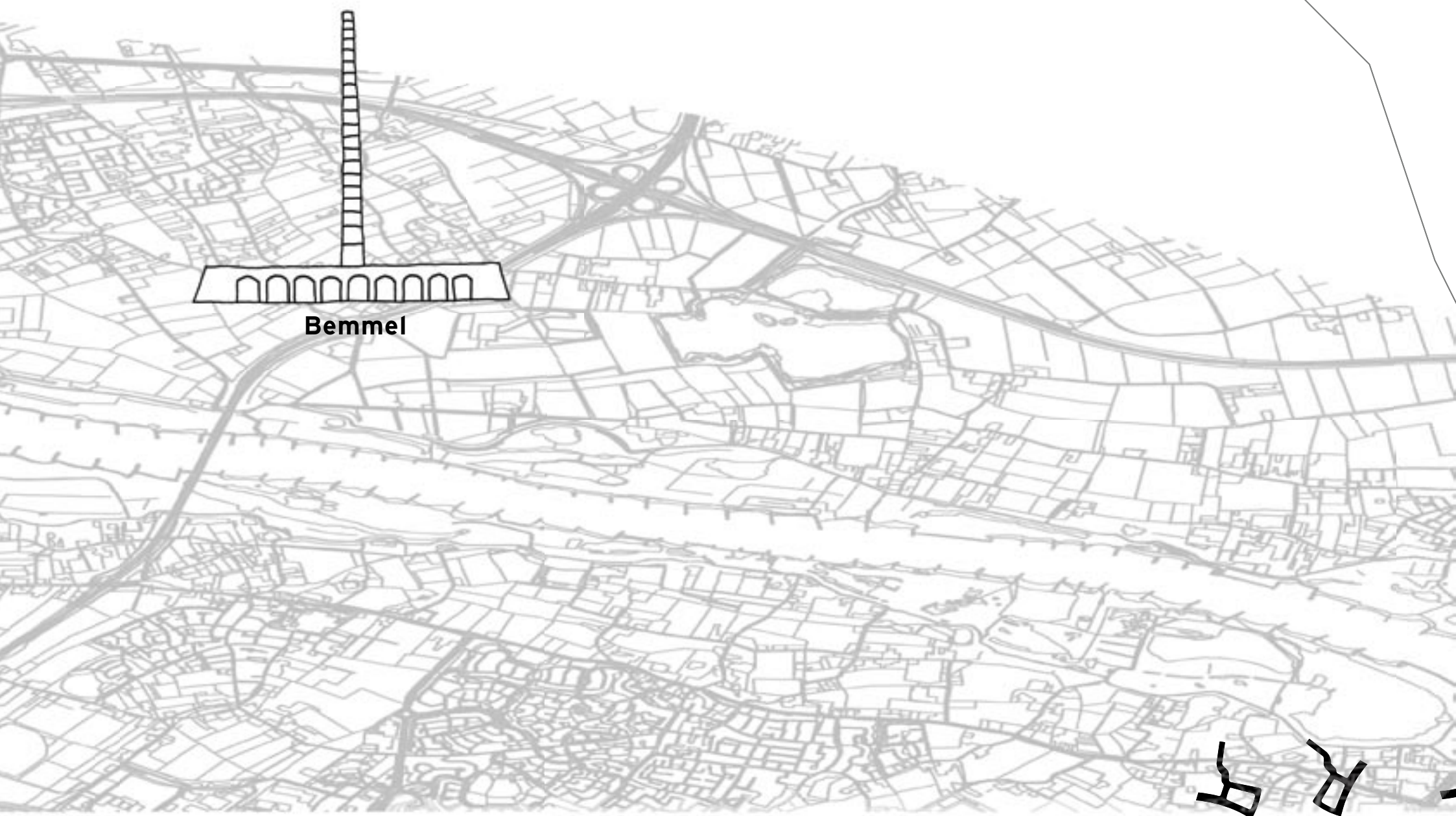
tiek en het effect ervan op de cultuurhistorie van een landschap. Door het maken van een acequiaspoor in de uiterwaarden bij Hurwenen, komen de sporen samen. De strijd van mensen voor en tegen water, droogte versus wateroverlast, v tegenover dijken. Sporen uit een verleden die langzaam verdwijnen om plaats te maken voor een nieuwe tijd. Het zichtbaar maken van fundamenteën van de geschiedenis in het landschap.

De vorm

Het spoor bestaat uit een negental objecten, gelijk aan het aantal gemeentes dat meedoet aan deze prijsvraag. De gekozen vorm is gebaseerd op de acequias met de waterreservoirs en te openen kleppen, maar roept tegelijk associaties op met burchten, stenen fundamenteen, ruïnes en de Arabische letter 'R'. De objecten liggen verspreid over het terrein tussen de schoorsteen van de fabriek en de waterlijn van de Waal. Acht objecten liggen plat in het zand en zullen meer of minder wegzakken en overstroomd worden door het opkomende water. Het negende element staat

rechttop en maakt daardoor contact met de hoge schoorsteen. Het spoor is tegelijk een herinnering aan de steenfabriek de Lage Waard en de objecten zijn dan ook in klei gedacht met dezelfde roodbruine kleur als de bakstenen schoorsteen. Vanaf de winterdijk kijk je door of over het baken naar de Waal, vanaf het water richt het baken de aandacht op de voormalige steenfabriek. Recreanten kunnen langsfietsen of op het baken klimmen, maar men kan er ook doorheen dwalen als door een doolhof van klei in het zand. Misschien komen er zelfs vleermuizen huizen?

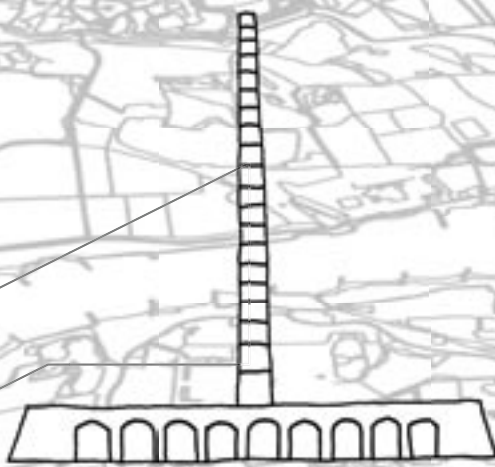
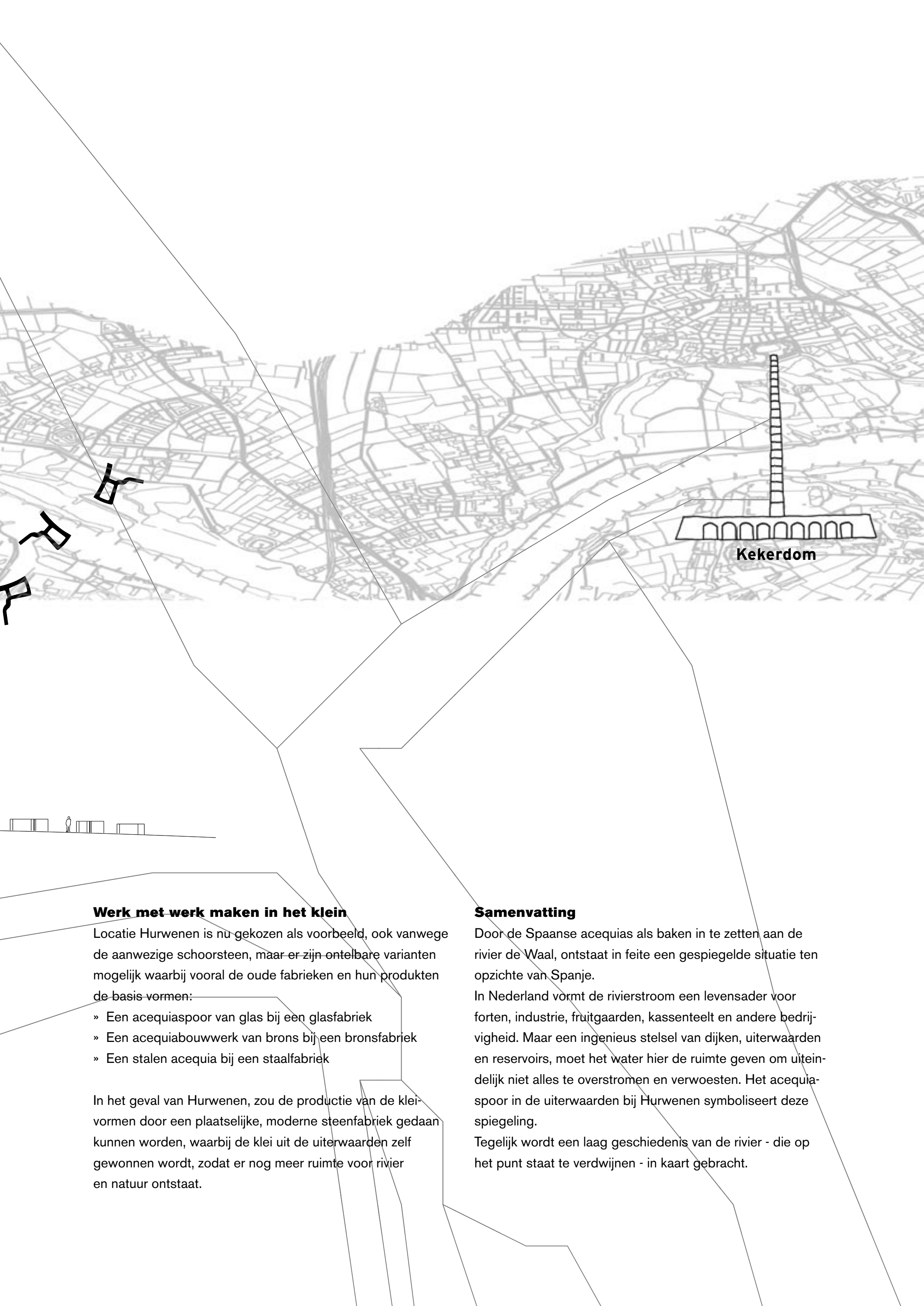

Bemmel

Cijfers

- » Staande acequia: 4m hoog, 4m breed en 1,4m dik
- » Liggende acequias: 1,4m hoog
- » Acequiaspoor: 60m lang
- » Een aantal acequias worden voorzien van een opengeschoven waterklep waardoor het water in het reservoir kan stromen
- » De overige acequias hebben een gesloten reservoir, hier zal alleen bij hoge waterstand water in komen te staan

Kekerdom

Werk met werk maken in het klein

Locatie Hurwenen is nu gekozen als voorbeeld, ook vanwege de aanwezige schoorsteen, maar er zijn ontelbare varianten mogelijk waarbij vooral de oude fabrieken en hun produkten de basis vormen:

- » Een acequiaspoor van glas bij een glasfabriek
- » Een acequiabouwwerk van brons bij een bronsfabriek
- » Een stalen acequia bij een staalfabriek

In het geval van Hurwenen, zou de productie van de klei-vormen door een plaatselijke, moderne steenfabriek gedaan kunnen worden, waarbij de klei uit de uiterwaarden zelf gewonnen wordt, zodat er nog meer ruimte voor rivier en natuur ontstaat.

Samenvatting

Door de Spaanse acequias als baken in te zetten aan de rivier de Waal, ontstaat in feite een gespiegelde situatie ten opzichte van Spanje.

In Nederland vormt de rivierstroom een levensader voor forten, industrie, fruitgaarden, kassenteelt en andere bedrijvigheid. Maar een ingenieus stelsel van dijken, uiterwaarden en reservoirs, moet het water hier de ruimte geven om uiteindelijk niet alles te overstromen en verwoesten. Het acequia-spoor in de uiterwaarden bij Hurwenen symboliseert deze spiegeling.

Tegelijk wordt een laag geschiedenis van de rivier - die op het punt staat te verdwijnen - in kaart gebracht.